

Socialinių darbuotojų pilietinis ir politinis aktyvumas, siekiant socialinio teisingumo

Daiva SKUČIENĖ

Vilniaus universitetas

El. paštas: skuciene@ktl.mii.lt

Santrauka. Socialinis darbas – profesija, kurios vienas iš siekių yra socialinis teisingumas. Socialinio teisingumo siekis profesinėje veikloje gali būti įgyvendinamas tiek mikro-, tiek makropraktikos lygmeniu. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti, koks yra socialinio darbuotojų pilietinis ir politinis aktyvumas bei socialinio teisingumo samprata. Keliami šie uždaviniai, kurie atitinka ir straipsnio struktūrą, pirma, apžvelgti mokslinius šaltinius socialinio darbo ir gynybos makropraktikoje, socialinio teisingumo tematika, antra, įvertinti socialinių darbuotojų pilietinį ir politinį aktyvumą, trečia, išanalizuoti socialinių darbuotojų socialinio teisingumo sampratą, pabaigoje pateikti išvadas.

Socialinis teisingumas socialiniame darbe yra pagrindinė filosofinė vertybė, kuri kelia pareigą socialiniams darbuotojams ginti klientą makrolygmeniu, palaikyti ir skatinti individų ir visuomenės socialinį funkcionavimą. Atlikti tyrimai apibrėžia politinės veiklos turinį ir funkcijas, pažymi socialinio darbo dinaminį vaidmenį siejant socialinę politiką ir pilietinę visuomenę, atskleidžia socialinių darbuotojų politinę ideologiją, kuri iš esmės liberali, ir analizuoja, kaip ji veikia praktiką, įvardija įsitraukimo į politinę veiklą būdus, apibrėžia įgūdžius siūlant ir keičiant politiką. Vis dėlto socialinio darbo makropraktika yra kritikuojama šiuolaikiniame socioekonominiame kontekste: socialinio darbo organizacijų yra per menkai girdimas, neginamas socialinis teisingumas, siekiant socialinės gerovės ir sprendžiant socialines problemas, orientacija tik į elgesio pokytį yra paviršutiniška, nes neapima žmonių gyvenimo kompleksiško, tai tampa tik vadybine funkcija, tolstama nuo socialinės politikos ir socialinių pokyčių. Šitai profesija neigia „socialinį“ socialiniame darbe, silpninant socialinio teisingumo siekį. Socialinio darbo organizacijos per mažai deda pastangų atskleisti paslaugų poreikį bendruomenėse.

Turint tikslą išsiaiškinti socialinių darbuotojų politinį ir pilietinį aktyvumą, siekiant socialinio teisingumo, naudojama antrinė Europos socialinės apklausos (ESS) 2010–2012 m.; Europos vertybių tyrimo (EVS) 2008 m. duomenų analizė. Tačiau per maža Lietuvos socialinių darbuotojų imtis minėtose apklausose neleidžia daryti apibendrinimų visai populiacijai. Tyrimo rezultatai parodė, kad socialinių darbuotojų politinis aktyvumas yra mažas, nes Europos šalių socialiniai darbuotojai šiek tiek domisi politika, o apklausose dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai nelabai. Socialiniai darbuotojai nėra ir pilietišškai aktyvūs. Apklausose dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai, vertindami įvairius socialinio teisingumo aspektus, labiau linkę pabrėžti individualią atsakomybę nei Europos šalių socialiniai darbuotojai.

Pagrindiniai žodžiai: socialinis darbas, socialinis teisingumas, pilietinis ir politinis aktyvumas

Įvadas

Socialinis darbas – profesija, kurios vienas iš siekių yra socialinis teisingumas. Socialinio teisingumo siekis profesinėje veikloje gali būti įgyvendinamas tiek mikro-, tiek makropraktikos lygmeniu. Kintant visuomenės socialiniam ir ekonominiam kontekstui, vyksta socialinės apsaugos politikos kaita. Kaip ir kitose šalyse, Lietuvoje socialinė politika krypsta į socialinės apsaugos priemonių suvaržymą, finansuojant jas iš valstybės biudžeto. Tačiau neoliberalioji kryptis arba jos apraiškos socialinės apsaugos politikoje nėra palankios pažeidžiamoms grupėms, kurios yra socialinio darbo klientai. Kitaip tariant, socialinių paslaugų ar išmokų prieinamumo mažinimas pažeidžia socio-ekonominės žmogaus teises, neužtikrina žmogiškojo orumo. Viešajame šalies diskurse, svarstant socialines problemas ir pasiūlymus, kaip jas spręsti, socialinių darbuotojų balso negirdėti. Kyla klausimas kodėl? Juk socialinio darbo misija – socialinis teisingumas ir viena iš makropraktikos formų yra pažeidžiamų grupių gynyba. Galima prielaida, ieškant atsakymo į šį klausimą, kad ideologinė pasaulėžiūra arba socialinio teisingumo suvokimas riboja tokią praktiką, kita, galbūt socialiniai darbuotojai apskritai stokoja pilietinio ir politinio aktyvumo. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti, koks yra socialinių darbuotojų pilietinis ir politinis aktyvumas bei kokia socialinio teisingumo samprata. Keliami šie uždaviniai, kurie atitinka ir straipsnio struktūrą, pirma, išanalizuoti mokslinius šaltinius socialinio darbo gynybos makrolygmeniu, socialinio teisingumo tematika, antra, įvertinti socialinių darbuotojų pilietinį ir politinį aktyvumą, trečia, išanalizuoti socialinių darbuotojų socialinio teisingumo sampratą, pabaigoje pateikti išvadas.

Ideologinių vertybių, taip pat socialinio teisingumo tematika publikuojama nemažai darbų, kaip antai; R. Jasiulevičienė (2008); A. Ramonaitė ir kt. (2009); E. Butkevičienė ir kt. (2009); M. Jastramskis (2013); J. Kavaliauskaitė (2014) ir kt. Socialinio darbo ir socialinio teisingumo idėjos aptartos L. Žalimienės (2006); J. Bieliauskaitės (2009). Reikia pripažinti, kad darbų socialinio darbo, socialinio teisingumo, socialinių darbuotojų pilietinio ir politinio aktyvumo tematika trūksta, todėl tikimasi, kad šis tyrimas prisidės prie gausesnės tokių tyrimų krypties.

Teorinis pagrindimas

Socialinio darbo kaip profesinės veiklos peržiūra dabartiniu laikotarpiu yra svarstoma iš naujo, diskutuojant apie socialinį teisingumą, pažeidžiamų grupių gynybą, profesijos poreikį keistis, dalyvavimą socialinėje politikoje ir kt. Toliau apžvelgiamas minėtas diskursas publikuotuose moksliniuose darbuose.

Socialinis teisingumas socialiniame darbe

Van Wormer (2005) nuomone, atsižvelgiant į ekonomikos globalizaciją reikalaujama iš socialinių darbuotojų plėsti savo požiūrį taip, kad vietinės reikšmės socialinio teisingumo problemos persikeltų į globalią dienotvarkę.

Rosenwald, Hyde (2006) socialinį teisingumą socialiniame darbe interpretavo kaip galimą socialinio darbuotojo ir kliento konfliktą dėl jų skirtingų ideologinių požiūrių. Jų nuomone, konfliktas gali kilti dėl rasizmo, seksizmo, homofobinės kalbos ar supratimo, kada turi būti teikiamos gerovės valstybės išmokos, o kada atsiranda priklausomybė nuo jų. Opfer (2006), kaip ir Rosenwald, Hyde (2006), teigė, kad vyraujanti valstybės politinė kultūra lemia visuomenės lūkes-

čius. Kitaip tariant, politiniai požiūriai ir lūkesčiai yra organizuojami į susijusias politinio elito struktūras ir skiriama viešai naudoti. Elitas siunčia masėms tai, kuo reikia tikėti. Taigi ir veikla, siekiant socialinio teisingumo, yra lemiamą politinės kultūros ir asmeninio tikėjimo.

Pagal Force-Emery Mackie (2007), socialinis darbas kaip disciplina orientuojasi į teorinę ir filosofinę poziciją, kuri siejama su socialiniu teisingumu, lygybe ir įgalinimu. Autoriaus nuomone, sąvoka „filosofija“ yra grįsta supratimu, kas yra tiesa ir egzistavimo principai ir kad šios tiesos yra priimtinos mums ir kitiems. Todėl socialiniai darbuotojai turi apsibrėžti socialinio darbo filosofiją. Jo požiūriu, paprasčiausia socialinio darbo filosofijos forma yra sistemų teorijos ir asmens aplinkoje samprata. Asmens aplinkoje samprata rodo jo galimybes visuomenėje.

Pripažįstama, kad socialinis darbas ir socialinis teisingumas yra glaudžiai susiję, tačiau jų ryšys yra įtemptas, prieštaringas ir konfliktinis tiek ideologiškai, tiek conceptualiai, tiek teoriškai, taip teigė Lundy, van Wormer (2007). Jo manymu, jei socialiniai darbuotojai turi ginti žmogaus teises ir socialinį teisingumą, reikia pradėti nuo ekonominio saugumo, socialinės lygybės ir geresnių socialinių paslaugų ir programų. Solas (2008) taip pat teigė, kad socialiniam teisingumui reikia teisių, galimybių ir išteklių lygybės. Jo požiūriu, jei socialinis darbas rūpinasi žmonių gerove, tai turi atmesti minimalistines socialinio teisingumo schemas, tokias, kurios būtų priskiriamos utilitarams ar libertarams. Siekiant lygybės, reikia politinio aktyvumo, jo turi siekti socialiniai darbuotojai, prieina prie išvados Solas (2008).

Pasak Chu, Tsui, Yan (2009), žmogiškasis orumas, žmogaus teisės ir socialinis teisingumas yra socialinio darbo praktikos prioritetai. Jo nuomone, moraliniams ir politiniams socialinio darbo pagrindams daugelyje išsivysčiusių šalių kyla grėsmė. Vakarų socialinio darbo universalumas turi būti peržiūrimas, kad atitiktų tarptautinį lygmenį, nes teigiama, kad socialinis teisingumas yra socialinio darbo profesijos mandatas pasaulyje. Siekiant įkūnyti socialinį teisingumą į praktiką, socialinio darbo profesija turi peržiūrėti savo moralines ir politines vertybes skirtinguose sociopolitiniuose-kultūriniuose kontekstuose.

Friedman (2010) atkreipia dėmesį, kad socialinio teisingumo sąvoka yra esminė socialiniame darbe. Skurdas, galimybių stoka, diskriminacija, politinės galios stoka, priespauda yra nepriimtini žmogaus gyvenimo faktai. Taigi socialiniai darbuotojai siekia padėti tiems, kuriems pasisekė mažiau, siekiant jų geresnio gyvenimo. Ir tai reiškia, kad socialiniai darbuotojai turi laikytis socialinio teisingumo principų. Pagal Friedman (2010), pareiga siekti socialinio teisingumo kyla iš dviejų sričių. Pirma, iš socialinio darbo moralinės istorijos, antra, iš ekologinio kliento poreikių supratimo, t. y. „asmuo aplinkoje“ perspektyvos, arba iš požiūrio, kad socialinė aplinka turi didžiulį poveikį žmonių gyvenimui. Istorija teigia, kad socialinis darbas kilo iš moralinės pareigos padėti žmonėms, kurie gyvena skurde. Klientų poreikiai generalizuoja socialines ir ekonomines problemas. Kyla poreikis ginti klientus arba padėti jiems susikalbėti su „pagalbos“ sistemomis visuomenėje – gauti paramą, būstą, sveikatos priežiūrą. Socialinė gynyba siekia keisti šias pagalbos sistemas taip, kad jos dirbtų žmonėms, o ne vien tik konsultuotų ar taikytų psichoterapiją, pažymi Friedman (2010). Šiam požiūriui pritaria ir Rwomire (2011), jis socialinį darbą supranta kaip organizuotas ir sisteminės pastangas, užtikrinant didesnę asmeninę ir socialinę individų, grupių ir bendruomenių pasitenkinimą. Socialinis darbas ir jo įvairios formos yra skirtos įvairiapėpei, kompleksinei žmonių ir jų aplinkos sąveikai. Todėl, Rwomire (2011) požiūriu, bendruomenės gerovės organizavimas apima socialinių darbuotojų įsitraukimą į socialinių pokyčių veiklą, įskaitant bendruomenės reformų, keičiančių socialines, politines ir ekonomines sąlygas, gynimą.

Rwomire (2011) teigia, kad socialinis darbas turi padėti atkurti, palaikyti ir skatinti individų ir visuomenės socialinį funkcionavimą.

Socialinio darbo ir politikos sąsajos

Hamilton, Fauri (2001) nustatė, kad socialiniai darbuotojai yra aktyvesni nei visa visuomenė. Autorių nuomone, socialinių darbuotojų įsitraukimas į politinę veiklą yra labai natūralus, pabrėžiantis asmens santykį su jo socialiniu, biologiniu ir psichologiniu gyvenimu. Socialinių darbuotojų politinis dalyvavimas apimtų tokią veiklą: balsavimą, kandidatų kampaniją, politinę veiklą komitete ar partijoje, taip pat įstatymų kūrimą: dalyvavimą susitikimuose su vyriausybės atstovais, susirašinėjimą laiškais, elektroniniu paštu, faksu ir pan., teigė Hamilton, Fauri (2001).

Kokia galėtų būti socialinio darbuotojo politinio dalyvavimo veikla: lobistinė (kontaktai su vyriausybės pareigūnais, politikais ar įstatymų leidėjais); balsuotojo; tiesioginio politinės kampanijos dalyvio; bendradarbio (organizuoja profesines ir bendruomenės grupes, sprendžiant vyriausybės politikos problemas, organizuoja ir palaiko socialinės veiklos koalicijas; dalyvauja lobistinėje veikloje profesinėse viešojo intereso asociacijose ir organizacijose; dirba su kitais, sprendžiant vyriausybės politikos problemas); gynėjo (gina pokyčius organizacijoje, siekiant pagerinti paslaugas; deda pastangų profesionaliai paveikti bendradarbių nuomonę, sprendžiant įstaigos problemas, dirba su žiniasklaida, nušviečiančia probleminį klausimą); individuali (bendrauja su vyriausybės pareigūnais); liudytojo (bendrauja su vyriausybės pareigūnais atskleidžiant viešąją nuomonę, sprendžiant socialinę problemą); aktyvisto (dalyvauja organizuojamose demonstracijose, palaikančiose vyriausybės politiką ar jai prieštaraujančiose); įtikinėtojo (įtikina kitus kaip balsuoti; daro įtaką viešajai nuomonei apie vyriausybės politiką); komunikuotojo (turi informacijos apie politines ir socialines politikos problemas; įsitraukia į rinkimų ar politines diskusijas su šeima, draugais ir kolegomis), dar labiau detalizavo Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002).

Minėtų autorių požiūriu, socialinių darbuotojų politinė veikla turėtų būti siekiama socialinių pokyčių, kurie patenkintų klientų geriausius interesus. Tokiu plačiuoju supratimu, politinė veikla apimtų gynybą, tarpininkavimą, sąmoningumo didinimą, įgalinimą ir bendradarbiavimo raidą, socialinę kontrolę ir įstatymų leidybą. Savo tyrime Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002) analizavo socialinių darbuotojų politinį dalyvavimą įvairiais pjuviais: balsavimą rinkimuose; politinių dokumentų skaitymą, jų komentavimą, atsaką į juos; įsitraukimą į institucijų formavimą; pokyčius ir politikos vykdymą. Kalbant apie politiką, Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002) analizavo būdus, kaip socialiniai darbuotojai įsitraukia į socialinę politiką ir kokią ji turi įtaką jų praktikai. Šie autoriai teigė, kad socialinių darbuotojų įsitraukimo į politiką lygis priklauso nuo konteksto, kuriame jie dirba. Siekdami pašalinti socialinį neteisingumą, socialiniai darbuotojai įsitraukia į politinį procesą. Socialiniai darbuotojai gali įsitraukti į politines partijas ir dirbti skatinami tam tikrų interesų. Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002), tirdami socialinių darbuotojų politinį dalyvavimą, siekė sužinoti, ar socialiniai darbuotojai žino partijų politiką, skaito politinius dokumentus ar reaguoja į juos. Atsižvelgiant į partijų politiką, buvo domimasi socialinių darbuotojų balsavimu vietiniu ir nacionaliniu lygmeniu ir jų įsitraukimo lygiu, palaikant interesus, ypač politinių partijų.

Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002) tyrimo tikslas buvo sukurti politinio dalyvavimo modelį ir paskatinti socialinius darbuotojus suprasti politines socialinio darbo praktikos dimensijas ir parodyti socialiniams darbuotojams, kaip įsitraukti į politinį procesą. Šio tyrimo metu buvo nustatyta, kad labiausiai dominuojanti politinė veikla yra bendravimas. Nors socialiniai

darbuotojai žinojo politinius procesus ir problemas, jie nebūtinai aktyviai juose dalyvavo. Po bendravimo antra pagal aktyvumą dalyvavimo politiniame procese forma buvo balsuotojas ir gynėjas. Mažiau nei pusė socialinių darbuotojų veikia kaip lobistai, bendradarbiautojai, įtikinėtojai ir individualūs politikos dalyviai. Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002) tyrimas parodė, kad socialiniai darbuotojai dalyvauja problemos artikuliacijos ir apibrėžimo stadijoje ir vertinant politikos įgyvendinimo stadiją.

Banks (2004) teigė, kad socialinis darbas kaip profesija užima dinaminę erdvę tarp socialinės politikos ir pilietinės visuomenės, nes socialinis darbas vaidina esminį vaidmenį siekiant socialinio teisingumo, dirbant su individualiais ir grupėmis, todėl gali pagyvinti politikoje socialinio teisingumo siekius.

Socialinis darbas kaip socialinės praktikos forma yra iš esmės susijęs su diskursu apie socialinę teisingumą ir demokratinę politiką, pažymėjo Sunker (2005). Kyla tik socialinio darbo politinio produktyvumo klausimas. Pagal Sunker (2005), politika, socialinė politika ir socialinis darbas yra nediskutuotinai susiję. Jo požiūriu, socialinis darbas yra sociopolitiškai grįsta praktika. Socialinis darbas yra „gaisro brigada“, sprendžiant socialines problemas. Sunker (2005) požiūriu, socialinio darbo praktika turi būti peržiūrima kilus konfliktui tarp individo ir visuomenės.

Landhauber, Ziegler (2005) nuomone, profesionalus indėlis į politikos ir programų, kurios gerina visuomenės gyvenimą, raidą yra vienas iš pagrindinių aspektų, įvardytų socialinių darbuotojų etikos kodekse. Autoriai yra tos nuomonės, kad jei gyvenimo kokybė yra suprantama kaip autonomijos ir demokratijos realizacija, galima teigti, kad tai tinkamas matas, vertinant socialinę teisingumą. Todėl socialinis darbas turi turėti indėlį, suprantant ir vertinant tiek asmeninę, tiek socialinę autonomiją.

Kaip socialinių darbuotojų politinė ideologija veikia praktiką, analizavo Rosenwald, Hyde (2006). Buvo ieškoma atsakymo į klausimus: ar socialiniai darbuotojai įtraukia į savo praktiką politines ideologijas; kokias strategijas naudoja socialiniai darbuotojai politinėms ideologijoms valdyti. Rosenwald, Hyde (2006); Rosenwald (2006) nuomone, kiti tyrimai rodo, kad socialiniai darbuotojai dažniausiai turi liberalią orientaciją, ir jų tyrimo rezultatai iš esmės patvirtino šią nuostatą. Nustatyta, kad socialinių darbuotojų politinė ideologija kinta nuo liberalios iki konservatyvios. Daugelis Rosenwald, Hyde (2006) tyrimo respondentų minėjo galį atskirti savo politinę ideologiją nuo praktikos. Vis dėlto politinė ideologija tikėtina veikia praktiką, nes liberalumas koreliavo su individualios laisvės samprata praktikoje. Rosenwald, Hyde (2006) nuomone, socialiniai darbuotojai turėtų mokytis apie politines ideologijas ir jų raišką praktikoje.

Politinė ideologija rodo individo paramą politinei pozicijai, kuri atspindi požiūrį į visuomenės ryšius, galios pasiskirstymą, priklausomybę, atkreipia dėmesį Rosenwald (2006). Naudoti Rosenwald (2006) tyrimo instrumente klausimai atskleidė, kad dauguma socialinių darbuotojų turi liberalų požiūrį. Šio autoriaus tyrimo duomenys patvirtino, kad socialiniai darbuotojai labiau liberaliai žiūri į socialines nei ekonomines problemas.

Barnard (2008) nuomone, ilgą laiką buvo tikinama, kad socialinis darbas yra vertybėmis grįsta profesionali veikla. Autorius teigia, kad yra keturios vertybių sritys socialiniame darbe. Pirmoji yra labai abstrakti moralės filosofija, kuri vis dar formuoja etines diskusijas socialiniame darbe. Antroji – įstatymai, kuriantys kontekstą socialinio darbo praktikai. Trečioji priklauso politinėms ideologijoms ir kaip pastarosios keičia socialinio darbo modelius, metodus ir praktiką. Paskutinioji sritis yra istorinis socialinio darbo kaip profesijos formavimasis ir profesinio identiteto siekis.

Socialinis darbas neišvengiamai yra politiškai, todėl, kad, siekdami išlaikyti humanistines vertybes kapitalistinėje visuomenėje, socialiniai darbuotojai privalo dalyvauti socialinėje gynyboje (angl. *advocacy*) ir palaikyti reformas, kurios kelia iššūkių esamam galios balansui, išteklių paskirstymui bei spaudos dominavimui, atkreipė dėmesį Chu, Tsui, Yan (2009). Atstovauti pažeidžiamoms grupėms yra socialinių darbuotojų mandatas: praktikams rūpi socialinis teisingumas, tai jų kaip gynėjų vaidmuo natūraliai krypta į politinę veiklą tiek specifine, tiek bendrąja prasme. Gynyba ir klientų įgalinimas, socialinės politikos vertinimas ir pažeidžiamų grupių sutelktumas yra legitimus būdus, siekiant socialinio darbo tikslų. Socialinių darbuotojų politinis įsitraukimas galimas dviem būdais. Šiaurais, tai gali būti protestas prieš vyriausybės politiką, kuri pažeidžia kliento teises. Politinis aktyvumas apima tikslus, kurie padeda iš naujo apibrėžti žmonių ir valstybės santykį. Pasaulyje socialinis darbas visada buvo socialinio teisingumo skatuly. Dauguma profesinių organizacijų pasisako prieš netinkamą politiką ir praktiką. Platesniu požiūriu politinė veikla apima intervencijas, kurios koreguoja galios disbalansą. Socialiniai darbuotojai gali reaguoti į socialinį neteisingumą dviem būdais: atlikdami tyrimus arba taikydami „struktūrinį socialinį darbą“; sutelkdami klientus ir prisiimdami socialinio kritiko vaidmenį. Tokiu atveju socialinis darbas yra suvokiamas kaip politinė praktika. Socialiniai darbuotojai yra ne tik moraliniai veikėjai su politine veikla, bet ir politiniai veikėjai su moraline samprata.

Jensen (2008); Meeuwisse (2009) teigė, kad grindžiančios ideologijos skverbiasi į socialinio darbo praktiką. Pagal Meeuwisse (2009), skandinaviškame modelyje valstybė vaidina pagrindinį vaidmenį kaip gerovės paslaugų teikėja ir visapusiškos socialinio darbo organizatorė. Remiantis korporatyviu modeliu socialinis darbas iš dalies priklauso valstybės sektoriui, o daugiausia ne pelno organizacijoms. Valstybės sektoriuje dirbantys socialiniai darbuotojai dažnai atlieka socialinės kontrolės uždavinius, sprendžia esmines žmonių ekonomines ir šeimos problemas, o kitus uždavinius palieka ne pelno organizacijoms. Šis modelis yra grįstas subsidiarumo principu, kurio palaikytojai teigia, kad socialinės problemos gali ir turi būti sprendžiamos be valstybės ir rinkos intervencijos. Paslaugas pirmiausiai turi teikti vietos bendruomenė, o jei būtina, padeda valstybė. „Likutiniame“ modelyje viešojo sektoriaus socialiniai darbuotojai vykdo kontrolę ir intervenciją, o savanoriškas sektorius ir profesinės grupės yra atsakingos už prevencinį darbą. Paslaugų teikėjai taip pat yra privačios pelno įmonės. Socialinis darbas yra struktūruotas pagal kontrolės, prevencinę ar pagalbos priemones. Šis gerovės modelis grindžiamas tuo, kad tie, kuriems reikia pagalbos, pirmiausiai remiasi šeima, bažnyčia ir įvairiomis labdaros organizacijomis. Pagal Rome, Hoechstetter (2010), daugelis tyrimų, analizuojančių socialinių darbuotojų politinį dalyvavimą, siekia identifikuoti, ar socialiniai darbuotojai yra politiškai aktyvūs, kokios savybės rodo jų politinį aktyvumą, kaip socialiniai darbuotojai išreiškia savo politinį aktyvumą. Jie apklausė 1 274 socialinius darbuotojus JAV. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šiek tiek mažiau nei pusė respondentų buvo labai politiškai aktyvūs. Dauguma pareiškė nuomonę, kad politinė veikla yra svarbi jų darbui ir jie turi žinoti apie politikos pokyčius ir palaikyti tą politiką, kuri yra naudinga jų klientams. Laiko stoka riboja didesnę įsitraukimą. Dauguma respondentų, dalyvavusių tyrime, išreiškė pageidavimą, kad reikia mokytis, daryti įtaką politikos procesui ir kaip tai daryti atliekant jų profesinį vaidmenį. Socialinio darbo mokymas privalo labiau pabrėžti politikos praktiką, įtraukiant ją į kursus, užduotis, pratimus ir lauko praktiką. Socialiniai darbuotojai turi mokėti kreiptis į įstatymų leidėjus, atlikti lobistinius vizitus, bendrauti su žiniasklaida. Socialinio darbo administratoriai taip pat turi skatinti politinio įsitraukimo strategijas, teigė Rome, Hoechstetter (2010).

Cummins, Byers, Pedrick (2011) apibrėžė, kas yra politinė praktika socialiniame darbe, – tai socialinio darbo įgūdžiai siūlyti ar keisti politiką, siekiant didesnio socialinio ir ekonominio teisingumo. Jų nuomone, politinė praktika yra integralus socialinio darbo praktikos elementas kiekvienoje aplinkoje – vietos bendruomenėje ir nacionaliniu lygmeniu.

Politinėje praktikoje, kaip pažymi Cummins, Byers, Pedrick (2011), socialiniai darbuotojai taiko bendrąsias socialinio darbo perspektyvas ir įgūdžius, siekiant pokyčių įstatymuose, taisyklėse, biudžetuose, įvairiais lygmenimis, užtikrinant socialinį teisingumą, kad visi žmonės, nepaisant jų socioekonominio statuso, rasės, etniškumo, religijos ir seksualinės orientacijos, turėtų galimybių siekti gerovės sau ir savo šeimoms. Politinė praktika atspindi pagrindinėje socialinio darbo misijoje, atkreipia dėmesį Cummins, Byers, Pedrick (2011). Nors didžioji dalis socialinio darbo praktikos orientuojasi į pagalbą individui keičiant jo mąstymą ir elgesį, tačiau ši orientacija nėra visa socialinio darbo praktika. Naudodami sistemų perspektyvą, socialiniai darbuotojai pripažįsta, kad žmonės sąveikauja su aplinka, kuri gali užtikrinti tiek galimybes, tiek kliūtis individualiai raidai ir siekiant tikslų. Todėl asmens aplinkoje perspektyva padeda socialiniam darbuotojui suvokti, kaip individai vystosi aplinkos sistemose, kaip ji gali palengvinti ar apsunkinti jų raidą. Atsižvelgiant į tai, Cummins, Byers, Pedrick (2011) požiūriu, socialiniai darbuotojai turi būti ne tik gynėjai, bet ir aktyviai dalyvauti politikoje ir ją įgyvendinant. Politinė praktika reiškia makrosistemų keitimą pasitelkiant vidines bendruomenės organizacines politikas, valstybės įstatymus, valdant pokyčius ar didinant socialinių programų finansavimą. Socialiniai darbuotojai gali įtikinėti politikus skirtingu socialinės aplinkos lygiu. Socialinis teisingumas yra viena iš pagrindinių socialinio darbo vertybių, kuria remiasi politinė praktika.

Cummins, Byers, Pedrick (2011) skiria penkis politinės praktikos principus:

- Socialinės politikos poveikio analizė, įvertinimas ir įgyvendinimas;
- Tiesioginių paslaugų susiejimas su socialinėmis reformomis;
- Išsiaiškinimas, kaip organizacinė politika apriboja praktiką;
- Dalyvavimas tiesiogiai formuojant politiką įvairiu lygiu;
- Socialinio teisingumo didinimas paskirstant išteklius.

Tai pagrindiniai principai, siekiant didesnių išteklių ir socialinių paslaugų įvairovės klientų aplinkoje. Cummins, Byers, Pedrick (2011) pažymi, kad socialiniai darbuotojai nebūtinai turi užimti kokią nors poziciją, kad paveiktų politiką. Jų profesinės žinios, vertybės ir lūkesčiai yra kilę iš pačios socialinio darbo istorijos ir patirties, dirbant tiesiogiai su žmonėmis, siekiant įveikti jiems kylančius iššūkius ir užtikrinti kasdienio gyvenimo poreikius.

Cummins, Byers, Pedrick (2011) nuomone:

- Politinė praktika yra integralus socialinio darbo praktikos aspektas, kilęs iš jo istorijos ir etinės sampratos.
- Politinėje praktikoje socialiniai darbuotojai gali dalyvauti skirtingu aplinkos lygiu.
- Politinės praktikos įgūdžiai yra grįsti bendrais socialinio darbo įgūdžiais: įsitraukimo, įvertinimo, bendravimo, problemų sprendimo ir derybų bei tinklo ir bendradarbiavimo. Tikėjimas galimybe pasikeisti, ilgalaikis įsipareigojimas, tikėjimas socialiniu teisingumu bei įgalinimu, sistemų perspektyva ir galimybėmis rasti susitarimą.

Pagal Carey, Foster (2011), socialinis darbas tapo labiau reguliuojamas, racionalizuojamas, orientuotas į procedūrą, tai reiškia, kad labiau orientuotas į rinką, profesinę hegemoniją ir diskursą. Tačiau, intensyvėjant socialiniam, ekonominiam ir politiniam gyvenimui, reikia daugiau tiek pilietinio, tiek politinio aktyvumo.

Swank (2012) pažymi, kad politinis aktyvumas visada buvo socialinio darbo praktikos dalis. Socialiniai darbuotojai turi stengtis pakeisti institucines skurdo priežastis, išspręsti socialines problemas. Copeland (2014) taip pat pritaria, kad materialių vertybių plėtra turėtų būti paskata įsitraukti į politiką.

Makropraktikos kritika

Pagal Parker (2003), terapinis darbas turi būti struktūruojamas taip, kad galios privilegijų klausimai būtų integruoti kiekviename proceso žingsnyje; antra, reikia daryti poveikį tiems, kurie turi galią, ir pakeisti nelygybės struktūrą. Iš esmės antras žingsnis, pagal Parker (2003), reiškia politinį dalyvavimą.

Didėjančios socialinės problemos skatina peržiūrėti socialinio darbo vaidmens ir funkcijų aiškumą visuomenėje, pažymi Bisman (2004). Didėjančių socialinių problemų fone socialinio darbo balsas yra menkai girdimas. Ir ši tyla yra tiesioginis socialinio darbo etikos pažeidimas, teigia Bisman (2004). Autoriaus nuomone, socialinis darbas kaip profesija teigia, kad vertybės yra dėmesio centre, o praktiškai mažai tam įsipareigojama, nes visuomenė neinformuojama apie „struktūrines nesėkmes“ ir neginamas socialinis teisingumas. Bisman (2004) pažymi, kad socialinio darbo įgūdžiai, tokie kaip antai: kūrimas, terapija ir atvejo vadyba yra atliekami ir kitų profesijų atstovų. Tačiau socialinis darbas turi remtis tuo, kas yra teisinga kolektyviniu požiūriu, kokios individų teisės visuomenėje. Bisman (2004) požiūriu, socialinio darbo praktika turi veikti socialinio gyvenimo moralę. Tokiu atveju iš profesijos reikalaujama įkūnyti savo misiją, skatinant asmens gerovę, ir atkreipti dėmesį, kad ši sritis apima ne tik asmeninę, bet ir socialinę gerovę. Socialinis darbas turi skatinti platų viešą diskursą apie dalykus, kurie yra svarbūs socialinei gerovei. Socialinio darbo atsakomybė yra padėti visuomenei palaikyti ir puoselėti asmens ir socialinę gerovę.

Lorenz (2005) pažymėjo, kad socialiniai darbuotojai dažnai ignoruoja socialinio pasaulio pokyčius ir pasitraukia į privatų terapinių ryšių pasaulį. Lorenz (2005) teigimu, visame pasaulyje galima pastebėti plintant neoliberalią mintį. Pagrindinis neoliberalizmo principas „mažiau valstybės atsakomybės, daugiau rinkos, individualios atsakomybės“, o santykiyje su socialinių paslaugų reorganizacija tai verčiama į dereguliaciją, privatizaciją ir lankstumą. Socialinis darbas turi ne tik spręsti socialines problemas, bet ir padėti jas apibrėžti, suteikti joms tam tikrą interpretaciją, kuri padėtų jas legitimuoti gerovės ir socialiniais susitarimais. Autoriaus nuomone, socialinis darbuotojas, teikdamas paslaugas, turi nepamiršti, kad ši jo patirtis turi tiesioginį struktūrinį ir politinį ekvivalentą, už kurį socialiniai darbuotojai ne tik atsakingi, bet ir turi unikaliai naudoti pagal savo įgūdžius ir patirtį. Labai svarbu suderinti šias dvi patirtis ir dirbti, siekiant įveikti socialinių santykių fragmentacijos, individualizacijos grėsmes.

Ferguson, Lavalette (2006) pažymi, kad didėja skeptiškumas profesijos atžvilgiu, nes socialinis darbas pirmiausiai orientuojasi į elgesio pokytį ir tai yra paviršutiniška, nes neapima žmonių gyvenimo kompleksiskumo. Kitaip tariant, tai yra rizikingo elgesio vadyba. Ferguson, Lavalette (2006) nuomone, viena iš socialinio darbo stiprybių yra galimybė susieti struktūrinį ir asmeninį lygius arba viešąsias problemas ir asmeninius rūpesčius. Nėra kitos tokios profesijos, kuri galėtų naudotis tokia perspektyva. Šių autorių nuomone, socialinio darbo atnaujinimas gali įvykti, atsižvelgus į socialinį teisingumą ir demokratiją. Socialiniai darbuotojai turi plačiau dalyvauti diskusijose, keliant alternatyvas neoliberalizmui, padedant žmonėms siekiant socialinio teisingumo.

Lyons (2006) atkreipė dėmesį, kad, siekdami kolektyvinės gerovės, socialiniai darbuotojai stokoja supratimo kaip veikti ir galimybių veikti. Kompetencijų svarbą politikoje ir socialinių

pokyčių strategijose pabrėžė ir Lundy, van Wormer (2007). Atsižvelgdami į žmogaus teises, socialiniai darbuotojai turi būti gynybinė jėga pažangesnėje socialinio ir ekonominio teisingumo dienotvarkėje. Sparčios globalizacijos ir socialinių pokyčių kontekste tradicinė socialinio darbo praktika individualiu ir bendruomenės lygmeniu nebetinka, teigė Lundy, van Wormer (2007). Todėl iššūkis socialiniams darbuotojams yra suvokti politines socialinio darbo praktikos dimensijas.

Noble, Irwin (2009) taip pat kritikavo socialinio darbo praktiką, teigdami, kad socialinis darbas vis labiau įgyja vadybinę funkciją, ištraukdamas į terapinę intervenciją, skirtą individui, o nutoldamas nuo bendruomenės raidos, socialinės politikos ir socialinių pokyčių veiklos. Jų požiūriu, socialinis kontekstas pasižymi tuo, kad vyriausybės vaidmuo aprūpinant ir finansuojant viešąsias paslaugas mažėja arba jos perskirstomos kitoms infrastruktūroms (transportas ir komunikacijos, mokyklos, ligoninės ir kt.). Individai vis labiau laikomi atsakingi už savo gerovę, t. y. kiekvienas turi sutaupyti savo sveikatos priežiūrai, išsilavinimui, socialinės gerovės poreikiams, ir dar kaltinami, jei to padaryti negali arba užsidirbti šioms paslaugoms. Todėl socialinis darbas turi dalyvauti keičiant tokį diskursą.

O'Brien (2010) pritarė socialinio darbo kritikai dėl susilpnėjusio balso tiek viešumoje, tiek viešojoje politikoje. O'Brien (2010) nustatė, kad tikra socialinė praktika su individualiais ir šeimomis yra pastangos, skirtos siekti socialiai teisingų rezultatų, kurie pakeičia ir pagerina jų gyvenimą ir santykius. Tai yra socialinio teisingumo individualizuota prigimtis. O pastangos, skirtos siekti socialiai teisingų pokyčių socialinio darbo organizacijose, reiškia platesnį požiūrį į kliento situaciją. Kalbant apie socialinį teisingumą politikoje, O'Brien (2010) tyrimas atskleidė, kad socialiniai darbuotojai orientuojasi į darbą su asmeniu ir jo šeima, o su socialinėmis problemomis dirba labai mažai. Tačiau socialinio darbo praktika negali būti aprašoma kaip individualizuotas socialinis teisingumas, atkreipia dėmesį O'Brien (2010).

Vėliau Foster (2011) tyrimas atskleidė, kad socialinių darbuotojų požiūris į „darbą su skurdu“ yra labai skirtingas, nes yra manančių, kad tai nėra jų darbas, kiti mano, kad tai būtina jų darbe, dar kiti įsitikinę, kad tai yra pagrindinis dalykas teikiant jų paslaugas. Foster (2011) įsitikinęs, kad, nors socialiniai darbuotojai negali pakeisti pensijų sistemos, jie gali palaikyti skurstančių pensininkų teises. Kitaip tariant, jie turi iš individualios situacijos parodyti individą socialinėje, ekonominėje ir politinėje struktūroje.

Rothman, Mizrahi (2014) taip pat mano, kad patikrinti socialinio darbo mikro- ir makropraktikos balansą. Istoriskai socialinis darbas turi mikro- ir makro, teigia Rothman, Mizrahi (2014); Kam (2014). Jų nuomone, reikia suprasti, kad socialinės problemos reikalauja kompleksinės ir tolydžios intervencijos įvairiais socialinio darbo lygiais. O daugelis socialinio darbo mokyklų neturi makroorientacijos arba turi labai mažai makrokursų.

Atsiradus socialinio darbo profesijai, socialinis teisingumas buvo pripažįstamas kaip esminis profesijos mandatas, teigė Kam (2014). Tačiau socialinio teisingumo siekis labai susilpnėjo. Socialinis darbas šiandien labai orientuojasi į psichoterapiją, o ne į socialines problemas, gynybą politikoje, socialines reformas ar socialinį teisingumą. Socialiniai darbuotojai nesiekia kovoti su eksploatacija, diskriminacija ir spauda bendruomenėje ar politikos lygmeniu.

Anot Kam (2014), kritikuotina ir tai, kad atitolstama nuo priežasties prie funkcijos. Naudojamos pažangios klinikinės ir terapinės technikos, tačiau tai yra funkcijos ir technikos, kurios skirtos spręsti asmenines problemas, o apeinami tikslai, siekiant socialinių pokyčių. Pagal Kam (2014), tai silpnina praktiką socialinio teisingumo atžvilgiu. Socialinis darbas tapo individualaus gydymo, klinikinės terapijos sinonimu. Šiandien socialiniai darbuotojai yra mokomi būti

klinikiniais praktikais, o ne socialinių pokyčių gynėjais. Socialinio darbo individualizacija konkuruoja su kitomis profesijomis, siekiant profesijos legitimacijos ir pagarbos, atkreipia dėmesį Kam (2014). Jis klausia, kaip socialinis darbas įgijo savo pavadinimą, kodėl jis yra socialinis, o ne pagalbos darbas, klinikinis darbas ar žmogiškasis darbas. Taigi socialiniai darbuotojai neigia „socialinį“ socialiniame darbe, praktikoje, silpnindami socialinio teisingumo siekį. Kam (2014) siekia paaiškinti, ką reiškia socialinis socialiniame darbe.

- Socialinis darbuotojas turi domėtis ne tik individualiais, bet ir socialiniais reikalais ir viešosiomis problemomis, kurios veikia šiuos individus. Tai skiria socialinius darbuotojus nuo kitų profesijų, nes jie turi domėtis ne tik žmogumi, kuris turi poreikių, bet ir visuomene, jos grupėmis.
- Socialinis darbuotojas neturi tik užtikrinti paslaugas, bet turi domėtis pažeidžiamų grupių visuomenėje reikalais.
- Socialinis darbas ne tik žvelgia į asmenines problemas, bet ir tiria jas socialiniame kontekste. Individuali problema turi ryšį su socialine aplinka, iš kurios ji kyla. Taigi socialinis šiuo atveju reiškia, kad žmogiškosios problemos suprantamos neatsietai.
- Socialinis darbuotojas turi naudoti socialinio konstrukcionizmo metodą, kai padeda pažeidžiamoms grupėms. Tai reiškia, kad individualios problemos turi socialines priežastis ir yra socialiai apibrėžtos ar kurtos.
- Užuoat apsiribojęs individualiais, šeimomis ar grupėmis, socialinis darbas turi skatinti bendruomenės ir visuomenės pokyčius. Pripažindami, kad individualios ir socialinės problemos turi socialines priežastis ir dauguma asmeninių problemų yra socialiai sukurta, socialiniai darbuotojai turi specialų įsipareigojimą ir atsakomybę, skirtingai nuo kitų profesionalų dirbti bendruomenės aplinkoje, siekiant paveikti socialines institucijas, socialinę politiką ir politines sistemas. Socialiniai darbuotojai turi siekti padaryti, kad visuomenė būtų patogesnė individams gyventi. Jie turi matyti save kaip socialinės raidos agentus.
- Socialinės lygybės siekis yra galutinė socialinė dimensija. Socialiniai darbuotojai neturi toleruoti socialinės nelygybės, socialinės atskirties ir žmogaus teisių pažeidimų.

Be šių išvardytų aspektų profesija praranda socialinio teisingumo idealą, atsakomybę ir pareigą. Viena iš priežasčių, pagal Kam (2014), kodėl vis labiau neigiama profesijos socialinė prigimtis, yra takoskyra tarp mikro- ir makropraktikos. Socialiniai darbuotojai, kurie veikia mikropraktikoje, dažnai nieko bendro neturi su makropraktika. Jie mano, kad makropraktika turi būti atliekama kitų, kurie yra įsitraukę į bendruomenės organizavimą ar politinį darbą. Todėl, Kam (2014) nuomone, reikėtų panaikinti minėtą takoskyrą, ir iškelti socialinį teisingumą. Socialiniai pokyčiai gali prasidėti nuo individo keitimosi, nes individualiu lygmeniu surenkama daugiausiai informacijos apie neteisingumą, diskriminaciją ir kt. Taip pat pokyčiai makrolygiu gali sudaryti sąlygas individualiam pokyčiui. Per didelę orientaciją į mikrolygmenį gali patologizuoti klientą, todėl reikėtų orientuotis ne į poreikius, bet į teises, įveikiant socialinę nelygybę, diskriminaciją, teigia Kam (2014). Dauguma socialinių darbuotojų mano, kad gynimas nėra jų oficiali pareiga ir ji turi būti atliekama tų, kurie užsiima politika ir yra socialiai aktyvūs. Gynybą socialiniame darbe reikia suprasti kaip tikslines pastangas pakeisti esamą politiką ir praktiką klientų grupėms. Kuo labiau socialiniai darbuotojai įsitraukia į gynybinę praktiką, tuo aiškiau jie supranta socialines kliūtis ir aplinkos suvaržymus klientų gyvenime. Todėl, Kam (2014) nuomone, reikia atgaivinti socialinio darbo profesijos indėlį į socialinio teisingumo palaikymą.

Antai Shier, Graham (2015) tyrimas atskleidė, kad socialinių darbuotojų profesinės organizacijos galėtų dėti daugiau pastangų, parodydamos paslaugų poreikį bendruomenėse. Esama socialinės gerovės valstybės situacija, kai siaurinama paslaugų apimtis ir mažinamas paslaugų finansavimas, kelia socialinio darbo gynybos poreikį, siekiant patenkinti bendruomenių poreikius.

Metodika

Šiame straipsnyje vertinama socialinių darbuotojų socialinio teisingumo samprata ir vertybės, politinis ir pilietinis aktyvumas, naudojant antrinę Europos socialinės apklausos (ESS) 2010–2012 m.; Europos vertybių tyrimo (EVS) 2008 m. duomenų analizę. Analizuojami visų apklausose dalyvavusių Europos šalių socialinių darbuotojų ir Lietuvos socialinių darbuotojų duomenys. Palyginti naudojami visų Lietuvos gyventojų atsakymai į atitinkamus klausimus, siekiant įvertinti visuomenės konteksto reikšmę nuostatoms. Per maža Lietuvos socialinių darbuotojų imtis minėtoje apklausose neleidžia rezultatų apibendrinti visai populiacijai. 2008 m. EVS tyrime dalyvavo 7 šalies socialiniai darbuotojai; ESS 2010 m. – 21 socialinis darbuotojas, ESS 2012 m. – 8 socialiniai darbuotojai. Todėl Lietuvos socialinių darbuotojų nuomonę reikia vertinti kaip žvalgomąjį tyrimą, kurio duomenis reikėtų tikslinti, atliekant tyrimą su gausesne socialinių darbuotojų imtimi, suformuota atitinkamai pagal populiacijos sąrašą, norint atspindėti visas jos savybes.

Socialinių darbuotojų politinis aktyvumas

Vertinant socialinių darbuotojų politinį aktyvumą kaip ideologinės pasaulėžiūros formavimosi prielaidą, visų pirma kyla klausimas, ar jie apskritai domisi politika. Juolab kad ankstesni tyrimai, Hamilton, Fauri (2001); Rome, Hoechstetter (2010), rodė, kad socialiniai darbuotojai yra politiškai aktyvesni nei visa visuomenė.

2008 m. Europos vertybių tyrimo apklausos duomenimis, Europos šalių socialiniai darbuotojai politika domisi šiek tiek, apie trečdalį socialinių darbuotojų nelabai domisi politika. Panašiai pasiskirsto ir apklausoje dalyvavusių Lietuvos socialinių darbuotojų atsakymai. Lietuvos gyventojai dažniau nurodo, kad nelabai domisi politika. Nedaug šalies socialinių darbuotojų, kurie dalyvavo Europos socialinėje apklausoje tiek 2010 m., tiek 2012 m., nelabai domisi politika. Toks rezultatas yra artimesnis visų šalies gyventojų nuomonei, tačiau skiriasi nuo visų Europos šalių socialinių darbuotojų nuomonės, kur apie du trečdalius respondentų nurodo, kad domisi politika. Taigi trijų apklausų duomenys leidžia kelti prielaidą, kad labai nedaug dalyvavusių apklausose šalies socialinių darbuotojų nelabai domisi politika.

Politinio dalyvavimo turinys buvo atskleistas Gray, van Rooyne, Rennie, Gaha (2002) ir vienas iš jo aspektų – balsavimas rinkimuose. Europos vertybių apklausoje (2008) dalyvavę Lietuvos ir Europos šalių socialiniai darbuotojai, kaip ir visi šalies gyventojai, yra linkę dalyvauti būsimuose rinkimuose. Daugelis minėtoje apklausoje dalyvavusių šalies socialinių darbuotojų pažymėjo, kad balsavo paskutiniuose šalies rinkimuose. Tą patį teigė ir socialiniai darbuotojai Europos šalyse ir visi Lietuvos gyventojai.

Beveik du trečdaliai Europos šalių socialinių darbuotojai teigia, kad jie stebi politiką žiniasklaidoje kasdien, beveik trečdalis keletą kartų per savaitę. Panašiai pasiskirstė ir apklausoje dalyvavusių Lietuvos socialinių darbuotojų atsakymai (EVS, 2008).

Nedaug šalies socialinių darbuotojų, dalyvavusių EVS apklausoje 2008 m., pažymėjo retkarčiais diskutuojantys apie politiką su draugais, kaip ir visi Lietuvos gyventojai.

Socialiniai darbuotojai retai bendrauja su politikais ar vyriausybės pareigūnais. Tiesa, apie penktadalį Europos šalių socialinių darbuotojų nurodė pastaraisiais metais bendravę su politikais arba vyriausybės pareigūnais (ESS, 2010).

Socialiniai darbuotojai nedarbo politinėse partijose ar veiklos grupėse. Tik labai nedaug jų Europoje dalyvauja tokio pobūdžio veiklosje (ESS, 2010, 2012). Socialiniai darbuotojai teigia, kad jie nėra politinių partijų nariai (ESS, 2010, 2012).

Dauguma Europos šalių socialinių darbuotojų nurodo pritariantys vienai kuriai nors partijai. 2012 m. apklausoje dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai siek tiek dažniau nurodė, kad nepritaria vienai kuriai nors partijai, skirtingai nei Europos šalių socialiniai darbuotojai. Beje, toks atsakymų pasiskirstymas yra artimesnis bendrai šalies gyventojų nuomonei (ESS, 2010, 2012).

Lietuvos socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausoje, pritaria (ESS, 2012 m.) toms partijoms, už kurias ir balsavo, tai – Lietuvos socialdemokratų partija, Lenkų rinkimų akcija bei Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga. O šalies gyventojai nurodė ir Darbo partiją.

Socialinių darbuotojų pilietinis aktyvumas

Pilietinis socialinių darbuotojų aktyvumas būtų viena iš makropraktikos atstovavimo ir gynimo formų, siekiant socialinio teisingumo, sprendžiant socialines problemas. Gray, van Rooyen, Rennie, Gaha (2002) pilietinį aktyvumą (dalyvavimą įvairiose demonstracijose) įtraukė į socialinių darbuotojų politinio aktyvumo turinį.

Europos šalių ir dalyvavę apklausoje Lietuvos socialiniai darbuotojai gana retai dėvi kampanijos ženklelius (ESS, 2010, 2012). O peticijas pasirašo dažniau Europos šalių socialiniai darbuotojai nei dalyvavę Europos socialinėje apklausoje 2010–2012 m. ir Europos vertybių studijoje 2008 m. Lietuvos socialiniai darbuotojai. Lietuvos socialinių darbuotojų, dalyvavusių apklausoje, dalyvavimas pasirašant peticijas yra panašus kaip ir visų Lietuvos gyventojų.

Europos šalių socialinių darbuotojų ketvirtadalis buvo prisidėję prie boikotų, tačiau apie 40 proc. galėtų prisidėti, kad galėtų prisidėti, nurodo ir nedaugelis apklausoje dalyvavusių šalies socialinių darbuotojų (EVS, 2008).

Beveik trečdalis Europos šalių socialinių darbuotojų nurodo dalyvavę teisėtose demonstracijose, o Europos vertybių apklausoje 2008 m. dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai pažymėjo, kad niekada nedalyvaus, o Lietuvos gyventojai, kad galėtų dalyvauti (EVS, 2008).

2010–2012 m. Europos socialinės apklausos duomenys rodo, kad viešose demonstracijose tiek Europos šalių, tiek Lietuvos socialiniai darbuotojai nėra linkę dalyvauti, kaip ir apskritai Lietuvos gyventojai (ESS, 2010, 2012).

Galima pažymėti, kad tiek Lietuvos gyventojai, tiek 2008 m. Europos vertybių apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai nelingę dalyvauti neoficialiuose streikuose. Apie trečdalį Europos šalių socialinių darbuotojų pažymėjo, kad galėtų dalyvauti tokiuose streikuose (EVS, 2008).

Pastatų / gamyklų užimti nėra linkę nei Europos šalių socialiniai darbuotojai, nei Lietuvos gyventojai, nei 2008 m. Europos vertybių tyrime dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai (EVS, 2008).

Du trečdaliai Europos šalių socialinių darbuotojai nurodo, kad jie yra profesinės sąjungos nariai arba buvo anksčiau. 2012 m. Europos socialinėje apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai teigia, kad profesinei sąjungai nepriklauso, kaip, beje, ir daugiau nei du trečdaliai šalies gyventojų (ESS, 2012).

Socialinio teisingumo vertybės

Socialinio teisingumo siekis yra esminis socialinio darbo praktikos prioritetas. Socialinių darbuotojų požiūris į socialinį teisingumą atskleidžiamas nuostatomis apie skurdo priežastis, nelygybę, konkurenciją, politinių vertybių skalę, vertinant tam tikrų visuomenės grupių gyvenimo sąlygas ir kt.

Svarbiausia, Europos socialinių darbuotojų dažniausiai nurodoma priežastis, kodėl žmonės gyvena nepritekliuje, yra ta, kad „visuomenėje daug neteisybės“ ir kad „tai neišvengiamas visuomenės vystymosi padarinys“. 2008 m. Europos vertybių tyrimo apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai teigė, kad žmonės gyvena nepritekliuje, nes „tai neišvengiamas visuomenės vystymosi padarinys“, taip pat jie teigė, kad „visuomenėje daug neteisybės“ ir kad „jie tinginiai ir jiems stinga valios“. Lietuvos gyventojai dažniau teigia, kad „visuomenėje daug neteisybės“ (EVS, 2008).

Antra priežastis, 2008 m. apklausoje dalyvavusių Lietuvos socialinių darbuotojų ir visų gyventojų nuomone, būtų ta, kad „jiems nepasisėkė gyvenime“. Europos šalių socialiniai darbuotojai dažniau pažymi, kad „visuomenėje daug neteisybės“ ir „tai neišvengiamas visuomenės vystymosi padarinys“ (EVS, 2008).

Daugelis Europos šalių socialinių darbuotojų pažymėjo, kad jiems rūpi pagyvenusių žmonių gyvenimo sąlygos. Panašiai teigia ir Lietuvos gyventojai, o Lietuvos socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausoje, pažymėjo, kad jiems tai rūpi „šiek tiek“ (EVS, 2008).

Tiek Europos šalių, tiek Lietuvos gyventojai, tiek apklausoje dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai pažymėjo, kad jiems rūpi arba rūpi „šiek tiek“ bedarbių gyvenimo sąlygos (EVS, 2008).

Imigrantų gyvenimo sąlygos dažniau „šiek tiek“ rūpi Europos šalių socialiniams darbuotojams ir Lietuvos gyventojams bei apklausoje dalyvavusiems Lietuvos socialiniams darbuotojams (EVS, 2008).

Panaši tendencija imigrantų ir ligonių bei neįgalių žmonių atžvilgiu. Europos šalių socialiniai darbuotojai, Lietuvos gyventojai ir socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausoje, yra linkę nurodyti, kad jiems „šiek tiek“ rūpi šios grupės gyvenimo sąlygos (EVS, 2008).

Vaikų, augančių skurstančiose šeimose, gyvenimo sąlygos rūpi tiek Europos šalių socialiniams darbuotojams, tiek apklausoje dalyvavusiems Lietuvos socialiniams darbuotojams, o šalies gyventojams rūpi „šiek tiek“ arba rūpi (EVS, 2008).

Europos šalių socialiniai darbuotojai dažniau pritarė teiginiui, kad asmenybės laisvė yra svarbiau nei lygybė. Lietuvos gyventojai labiau pritarė asmenybės laisvei nei lygybei kaip ir apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai (EVS, 2008).

Europos šalių socialiniai darbuotojai laikosi nuosaikaus požiūrio dėl atsakomybės už asmens gerovę, todėl nėra linkę šios atsakomybės priskirti nei pačiam žmogui, nei išskirtinai valstybei. Lietuvos gyventojai šiek tiek labiau pabrėžia individualią atsakomybę, na o šalies socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausoje, šiek tiek labiau pabrėžia valstybės atsakomybę (EVS, 2008).

Europos šalių socialiniai darbuotojai kažkiek linkę labiau pritarti, kad turėtų būti labiau skatinamos individualios pastangos bei pajamos turėtų būti paskirstomos vienodžiau (vidutinis balas 5,54 iš 10 balų, čia 1 – lygesnės pajamos, o 10 individualios pastangos) kaip ir visi Lietuvos gyventojai (5,38). Apklausoje dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai labiau linkę (vidutinis balas – 6,67 iš 10 balų, kai 10 individualios pastangos) manyti, kad turi būti skatinamos individualios pastangos, o ne pajamų vienodumas (EVS, 2008).

Tiek šalies gyventojai, tiek Europos šalių apskritai socialiniai darbuotojai arba labai arba sutinka su teiginiu, kad vyriausybė turi mažinti pajamų nelygybę. Apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai 2010 m. nurodė, kad labai sutinka su tokiu teiginiu, 2012 m. vertinimas buvo nuosaikesnis ir daugelis teigė, kad sutinka (ESS, 2010, 2012).

Kad vyriausybė turi daryti daugiau, siekiant užkirsti kelią skurdui, pritaria tiek Europos šalių socialiniai darbuotojai, tiek šalies gyventojai ir socialiniai darbuotojai (ESS, 2010).

Dalyvavę apklausoje Lietuvos socialiniai darbuotojai mano, kad bedarbiai turi teisę atsisakyti siūlomo darbo, kuris jų netenkina. Europos šalių socialiniai darbuotojai laikosi nuosaikesnės bedarbių pasirinkimo tarp bet kokio siūlomo darbo ir netenkinamo darbo pozicijos, kaip, beje, ir visi Lietuvos gyventojai (EVS, 2008).

Su tuo, kad homoseksualūs asmenys turi gyventi taip, kaip jie nori, sutinka arba sutinka didžioji dauguma Europos šalių socialinių darbuotojų ir iš esmės tokias pačias tendencijas galima stebėti tiek 2010, tiek 2012 metų apklausoje. Šalies socialiniai darbuotojai, kurie dalyvavo apklausose, 2010 m. sutiko su šiuo teiginiu, o 2012 m. pasirinko labiau neutralią poziciją arba nesutiko. Toks atsakymų pasiskirstymas labiau atitinka bendrą šalies gyventojų nuomonių pasiskirstymą (ESS, 2010, 2012).

Vertinant pažiūrų pasiskirstymą pagal kairės–dešinės skalę, galima pažymėti, kad ir 2010 m., ir 2012 m. apklausų duomenys rodo, kad Europos ir Lietuvos socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausoje, savo pažiūras identifikuoja centrinėje pozicijoje 10 balų skale, t. y. nepriskiria tiek kairei, tiek dešinei. Nors galima išvelgti nežymų šalies socialinių darbuotojų, dalyvavusių apklausose, pažymėjimą labiau į dešinę, nei Europos šalių bendrai socialinių darbuotojų.

1 lentelė. Socialinių darbuotojų savęs priskyrimas kairės–dešinės pakraipos pažiūrų skalėje

	Lietuvos gyventojai	ES socialiniai darbuotojai	Šalies socialiniai darbuotojai
ESS, 2010	5,15	4,24	5,00
ESS, 2012	4,93	5,02	5,60
EVS, 2008	5,64	4,71	7,00

(0 – kairė; 10 – dešinė)

Daugelis Europos šalių socialinių darbuotojų pritaria, kad svarbu, jog žmonės būtų laikomi lygūs ir turėtų lygias galimybes. 2012 m. apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai yra dažniau linkę pritarti neutraliai pozicijai. Iš esmės galima teigti, kad šis požiūris yra artimesnis bendrai Lietuvos gyventojų nei Europos šalių socialinių darbuotojų nuomonei (ESS 2012).

Svarbu padėti žmonėms ir rūpintis kitų gerove – tam pritaria dauguma Europos šalių socialinių darbuotojų, o Lietuvos socialiniai darbuotojai, dalyvavę 2012 m. apklausoje, pritaria vidutiniškai šiek tiek mažiau ir galima teigti, kad ši pozicija yra artima bendrai šalies gyventojų nuomonei (ESS, 2012).

Europos šalių socialiniai darbuotojai labiau mano, kad konkurencija yra geras dalykas, nes skatina žmones daugiau dirbti ir ieškoti naujų idėjų. Panašiai mano ir visi Lietuvos gyventojai, o apklausoje dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai laikosi visiškai vidutinės pozicijos skalėje. Konkurencija geras dalykas – konkurencija pražūtinga. Šiek tiek labiau valstybės kontrolę įmonėms pažymi tiek visi Europos šalių socialiniai darbuotojai, tiek apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai, tiek visi Lietuvos gyventojai. Privačios – valstybinės nuosavybės skalėje visi Europos šalių, visi Lietuvos gyventojai ir apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai yra linkę laikytis vidutinės pozicijos (EVS, 2008).

Išvados

Socialinis teisingumas socialiniame darbe yra pagrindinė filosofinė vertybė, kuri kelia pareigą socialiniams darbuotojams ginti klientą makrolygmeniu, palaikyti ir skatinti individų ir visuomenės socialinę funkcionavimą. Atlikti tyrimai apibrėžia socialinių darbuotojų politinės veiklos turinį ir funkcijas, pažymi socialinio darbo dinaminį vaidmenį tarp socialinės politikos ir pilietinės visuomenės, atskleidžia socialinių darbuotojų politinę ideologiją, kuri iš esmės liberali, ir analizuoja, kaip ji veikia praktiką, įvardija įsitraukimo į politinę veiklą būdus, apibrėžia įgūdžius siūlant ir keičiant politiką. Vis dėlto socialinio darbo makropraktika yra kritikuojama šiuolaikiniame socioekonominiame kontekste: socialinio darbo organizacijų balsas yra per menkai girdimas, neiginamas socialinis teisingumas, siekiant socialinės gerovės ir sprendžiant socialines problemas, orientuojamasi tik į elgesio pokytį, o tai yra paviršutiniška, nes neapima žmonių gyvenimo kompleksiskumo, dėmesys sutelkiamas tik į vadybinę funkciją, tolstama nuo socialinės politikos ir socialinių pokyčių. Tokiu būdu profesija neigia „socialinį“ socialiniame darbe, silpninant socialinio teisingumo siekį. Socialinio darbo organizacijos per mažai deda pastangų atskleisti paslaugų poreikį bendruomenėse.

Socialinių darbuotojų politinis aktyvumas yra mažas, Europos šalių socialiniai darbuotojai šiek tiek domisi politika, o apklausose dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai nelabai. Nepaisant to, socialiniai darbuotojai kasdien stebi politiką žiniasklaidoje, tačiau su draugais diskutuoja tik retkarčiais, paprastai balsuoja rinkimuose. Socialiniai darbuotojai paprastai nėra politinių partijų nariai ir nedalyvauja jų veikloje, retai bendrauja su politikais ar vyriausybės pareigūnais.

Socialiniai darbuotojai nėra ir pilietiškai aktyvūs, nes jie nėra linkę dalyvauti viešosiose demonstracijose, neoficialiuose streikuose, boikotuose. Peticijas pasirašo ir dalyvauja teisėtose demonstracijose ir yra profesinių sąjungų nariai dažniau Europos šalių socialiniai darbuotojai nei apklausose dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai.

Galima pažymėti, kad apklausose dalyvavę Lietuvos socialiniai darbuotojai, vertindami įvairius socialinio teisingumo aspektus, labiau pabrėžia individualią atsakomybę nei Europos šalių socialiniai darbuotojai. Apklausose dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai mano, kad nepritekliaus priežastys yra nesėkmė ar tinginystė bei valios stoka, o Europos šalių socialiniai darbuotojai labiau linkę manyti, kad tai dėl neteisybės. Apklausoje dalyvavę šalies socialiniai darbuotojai labiau nei Europos šalių yra įsitikinę, kad turi būti labiau skatinamos individualios pastangos, o ne vienodesnis pajamų paskirstymas. Šalies socialiniai darbuotojai, dalyvavę apklausose, nedaug labiau į dešinę vertina savo pažiūras kairės–dešinės skalėje. Jie taip pat nuosakiau nei Europos šalių socialiniai darbuotojai vertina teiginį, kad vyriausybė turi mažinti pajamų nelygybę.

Apklausoje dalyvavusių šalies socialinių darbuotojų socialinio teisingumo nuostatos, politinis ir pilietinis aktyvumas labiau atitinka šalies gyventojų poziciją nei Europos šalių socialinių darbuotojų.

LITERATŪRA

Force-Emery Mackie, P. 2007. Your philosophy of social work: developing a personal and professional definition to guide thought and practice. *Journal of social work values and ethics*, Vol. 4, No. 1.

Friedman, M. B. 2010. Social work and social justice: the challenge of political pluralism. http://www.michaelbfriedman.com/mbf/images/stories/social_work/Social_Work_and_Social_Justice.pdf

Gray, M.; van Rooyen, C. C.; Rennie, G.; Gaha, J. 2002. The political participation of social workers: a comparative study. *International Journal of Social welfare*, 11:99–110.

Lorenz, W. 2005. Social Work and a new social order – Challenging Neo-liberalism's erosion of solidarity. *Social work and society International Journal Online*, Vol. 3, No. 1. <http://www.socwork.net/sws/article/view/205>

Rosenwald, M.; Hyde, Ch. A. 2006. Political ideologies of social workers: an under explored dimension of practice. *Advances in Social work*, vol. 7, No.2: 12–22.

Sunker, H. 2005. Social work, social politics and justice. *Social work and society International Journal Online*, Vol. 3, No. 1. <http://www.socwork.net/sws/article/view/208/469>

Rosenwald, M. 2006. Exploring the political diversity of social workers. *Social Work Research*, Vol. 30, No.2: 121–126.

Rwomire, A. 2011. The role of social work in National Development. *Social work and society International Journal Online*, Vol. 9 No. 1. <http://www.socwork.net/sws/article/view/10/39>

Cummins, L. K.; Byers, K. V.; Pedrick, L.V. 2011. Policy Practice for Social Workers: New Strategies for a New Era. Pearson Paper, *Defining Policy Practice in Social work*, 432 p. www.pearsonhighered.com/assets/.../0205473768.pdf

Van Wormer, K. 2005. Concepts for Contemporary Social Work: Globalization, Oppression, Social Exclusion, Human Rights, Etc. *Social work and society International Journal Online*, Vol. 3, No. 1. <http://www.socwork.net/sws/article/view/207/468>

Banks, S. 2004. Between equity and empathy: social professions and the new accountability. *Social work and society*. <http://www.socwork.net/sws/article/viewFile/131/191>

Meeuwisse, A. 2009. Perspectives on cross-national comparisons of social work. *Locus SOCI@L*, 3/7. http://locussocial.cessus-ucp.com.pt/files/page7/files/artigo-007c-paper-meeuwisse_ls00233.pdf

Landhauber, S.; Ziegler, H. 2005. Social work and the quality of life politics – a critical assessment. *Social work and society International Journal Online*, Vol. 3, No. 1. <http://www.socwork.net/sws/article/view/206>

Jensen, C. 2008. Worlds of welfare services and transfers. *Journal of European Social Policy*, Vol. 18 No. 2: 151–162.

Barnard, A. 2008. Values, ethics and professionalization: a social work history. <https://www.mheducation.co.uk/openup/chapters/9780335222148.pdf>/Barnard, Adam, Horner, Nigel, Wild, Jim, McGraw-Hill Education (UK), 183 p.

Bisman, C. 2004. Social work values: the moral core of the profession. *British Journal of Social Work*, 34: 109–123.

Rome, S. H.; Hoehstetter, S. 2010. Social work and Civic Engagement: the political participation of professional social workers. *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. XXXVII, No. 3: 107–129.

Swank, E. W. 2012. Predictors of Political Activism among Social Work Students. *Journal of Social work education*, Vol.48, Source issue 2: 245–266.

Hamilton, D.; Fauri, D. 2011. Social workers' political participation: strengthening the political confidence of social work students. *Journal of Social Work Education*, Vol. 37, No. 2:321–332.

Rothman, J.; Mizrahi, T. 2014. Balancing Micro and Macro practice: a challenge for social work. *Social Work*, Vol. 59, No. 1:91–93.

Lundy, C.; van Wormer, K. 2007. Social and economic justice, human rights and Pace: The challenge for social work in Canada and the USA. *International Social Work*, 50(6):727–739.

CHu, W. C. K.; Tsui, M. S.; Yan, M. Ch. 2009. Social work as a moral and political practice. *International Social Work*, 52(3): 287–298.

- Parker, L. A. 2003. Social Justice model for Clinical Social Work Practice. *AFFILIA*, Vol. 18, No. 3: 272–288.
- Solas, J. 2008. What kind of social justice does social work seek? *International Social work*, 51(6): 813–822.
- Ferguson, I.; Lavalette, M. 2006. Globalization and global justice: Towards a social work of resistance. *International Social Work*, 49(3): 309–318.
- Kam, P. K. 2014. Back to the „social“ of social work: Reviving the social work profession’s contribution to the promotion of social justice. *International Social Work*, Vol. 57(6): 723–740.
- O’Brien, M. 2010. Social justice: Alive and well (partly) in social work practice? *International Social work*, 54(2): 174–190.
- Carey, M.; Foster, V. 2011. Social work, ideology, discourse and the limits of post- hegemony. *Journal of Social Work*, 13(3): 248–266.
- Copeland, L. 2014. Value Change and political Action: Postmaterialism, political consumerism and political participation. *American Politics Research*, Vol. 42(2): 257–282.
- Shier, M. L.; Graham, J. R. 2015. Subjective well-being, social work, and the environment: the impact of the sociopolitical context of practice on social worker happiness. *Journal of Social work*, Vol. 15(1): 3–23.
- Noble, C.; Irwin, J. 2009. Social work supervision: an exploration of the current challenges in a rapidly changing social, economic and political environment. *Journal of Social Work*, 9(3): 345–358.
- Opfer, V. D. 2006. Evaluating Equity: A framework for understanding action and inaction on social justice issues. *Educational Policy*, Vol. 20: 271–290.
- Foster, L. 2011. Older people, pensions and poverty: an issue for social workers? *International Social Work*, 54(3): 344–360.

POLITICAL AND CIVIL ACTIVITY OF SOCIAL WORKERS TO PURSUE SOCIAL JUSTICE

Daiva Skučienė

Summary

The main objective of social work is social justice. The objective of social justice can be achieved through the micro and macro practices. So, the aim of this paper is to find what the political and civil activity of social workers as well as the understanding of social justice are. A few tasks were delivered for the implementation of this purpose. First, the review of the role of social work at macro practice and of advocates and their understanding of social justice was carried out; second, the political and civil activity of social workers was evaluated; third, the understanding of social justice by social workers was analysed, and finally, the conclusions were drawn.

The main philosophical value for social work is social justice, which is the base for the advocacy of the client at macro level and which supports and enhances the individuals’ and society’s functioning. The previous researches show the content and functions of the political activity of social workers, emphasize the dynamic role of social work among civil society and social policy, reveal a liberal political ideology of social workers, analyse how this ideology has impacted the daily practice, disclose the means for the engagement in the political activity, define the skills for the purpose, and change the policy. Despite this, the macro level practice of social work is criticised in the contemporary socio-economic context: the voice of social work is weak; the social justice is undefended; seeking social welfare and dealing with social problems, the social work is focused only on behavioural change and it’s superficial, because it doesn’t involve the human life complexity, as such a function is only management; the social work recedes from social policy and social development. Thus, the profession neglects the “social” in social work, weakening the objective of social

justice. The organisations of social work don't put enough efforts in the disclosure of a demand of social services in communities.

The aim of the paper was achieved applying secondary analyses of the European Social Survey 2010–2012 and the European value survey 2008. However, the small sample of Lithuanian social workers in these surveys doesn't allow to summarise the findings for all social workers in the country. The findings revealed that the political activity of social workers is low. Social workers from all the European countries that participated in the surveys indicated that they are somewhat interested in politics, whereas Lithuanian social workers indicated that they are hardly interested. Social workers are not socially active either. Lithuanian social workers, who participated in the surveys, emphasized individual responsibility during the evaluation of various aspects of social justice more than the European social workers.

Key words: Social work, social justice, political and civil activity.